

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (veliki senat)

z dne 22. januarja 2019*

„Predhodno odločanje – Listina Evropske unije o temeljnih pravicah – Člen 21 – Enako obravnavanje pri zaposlovanju in delu – Direktiva 2000/78/ES – Člen 2(2)(a) – Neposredna diskriminacija na podlagi vere – Nacionalna zakonodaja, ki nekaterim delavcem omogoča dan dopusta na veliki petek – Utemeljitev – Člen 2(5) – Člen 7(1) – Obveznosti zasebnih delodajalcev in nacionalnega sodišča, ki izhajajo iz nezdružljivosti nacionalnega prava z Direktivo 2000/78“

V zadevi C-193/17,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče, Avstrija) z odločbo z dne 24. marca 2017, ki je na Sodišče prispela 13. aprila 2017, v postopku

Cresco Investigation GmbH

proti

Markusu Achatziju,

SODIŠČE (veliki senat),

v sestavi K. Lenaerts, predsednik, R. Silva de Lapuerta, podpredsednica, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, predsednika senatov, A. Prechal, C. Toader, predsednici senatov, C. Lycourgos (poročevalec), predsednik senata, A. Rosas, M. Ilešič, M. Safjan, D. Šváby, C. Vajda in S. Rodin, sodniki,

generalni pravobranilec: M. Bobek,

sodna tajnica: R. Šereš, administratorica,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 10. aprila 2018,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za Cresco Investigation GmbH M. Zehetbauer, Rechtsanwältin,
- za M. Achatzija A. Obereder, Rechtsanwalt,
- za avstrijsko vlado G. Hesse, agent,
- za italijansko vlado G. Palmieri, agentka, skupaj s P. Gentilijem in F. De Luco, avvocati dello Stato,
- za poljsko vlado B. Majczyna, M. Szwarc in A. Siwek, agenti,

* Jezik postopka: nemščina.

– za Evropsko komisijo B.-R. Killmann in D. Martin, agenta,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 25. julija 2018

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 21 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (v nadaljevanju: Listina) ter člena 1, člena 2(2)(a), člena 2(5) in člena 7(1) Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 4, str. 79).
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med družbo Cresco Investigation GmbH (v nadaljevanju: Cresco) in Markusom Achatzijem v zvezi s pravico zadnjenavedenega do dodatnega nadomestila poleg plačila za storitve, opravljene na veliki petek.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 V uvodni izjavi 24 Direktive 2000/78 je navedeno:

„Evropska unija v svoji Deklaraciji št. 11 o statusu cerkva in nekonfesionalnih organizacij, ki je priloga Sklepne listine Amsterdamske pogodbe, izrecno priznava, da spoštuje in ne vpliva na status cerkva in verskih združenj ali skupnosti, ki ga imajo na podlagi nacionalne zakonodaje v državah članicah, in da enako spoštuje status svetovnonazorskih in nekonfesionalnih organizacij. Glede na to lahko države članice obdržijo ali opredelijo posebne zahteve glede bistvenih, legitimnih in utemeljenih poklicnih zahtev, ki so mogoče potrebne za opravljanje neke poklicne dejavnosti.“

- 4 Člen 1 te direktive določa:

„Namen te direktive je opredeliti splošni okvir boja proti diskriminaciji zaradi vere ali prepričanja, hendikepiranosti, starosti ali spolne usmerjenosti pri zaposlovanju in delu, zato da bi v državah članicah uresničevali načelo enakega obravnavanja.“

- 5 Člen 2 navedene direktive določa:

„1. V tej direktivi ‚načelo enakega obravnavanja‘ pomeni, da ne obstaja nikakršna neposredna ali posredna diskriminacija zaradi katerega od razlogov iz člena 1.

2. V smislu odstavka 1:

- (a) se šteje, da gre za neposredno diskriminacijo, kadar je, je bila ali bi bila oseba obravnavana manj ugodno kakor neka druga v primerljivi situaciji zaradi katerega od razlogov iz člena 1;

[...]

5. Ta direktiva ne vpliva na ukrepe, izhajajoče iz nacionalne zakonodaje, ki so v demokratični družbi nujni zaradi javne varnosti, vzdrževanja javnega reda in preprečevanja kaznivih dejanj, za zaščito zdravja ter varstvo pravic in svoboščin drugih.“

6 Člen 7 te direktive, naslovljen „Pozitivni in posebni ukrepi“, v odstavku 1 določa:

„Da bi bila v praksi zagotovljena popolna enakost, načelo enakega obravnavanja ne preprečuje državam članicam, da bi ohranile ali sprejele posebne ukrepe, katerih cilj je preprečevati ali kompenzirati za prikrajšanost, povezano s katerim od motivov iz člena 1.“

7 Člen 16 Direktive 2000/78 določa:

„Države članice sprejmejo potrebne ukrepe, s katerimi zagotovijo, da:

- (a) se odpravijo vsi zakoni in drugi predpisi, ki so v nasprotju z načelom enakega obravnavanja;
- (b) se ali se lahko razveljavijo ali spremenijo vse določbe, ki so nasprotju z načelom enakega obravnavanja, v individualnih ali kolektivnih pogodbah, v internih aktih podjetij ali v predpisih, ki urejajo samozaposlenost ter organizacije delojemalcev in delodajalcev.“

Avstrijsko pravo

8 Člen 1(1) Arbeitsruhegesetz (zakon o počitku in dela prostih dnevih, BGBl. 144/1983) v različici, ki se uporablja za dejansko stanje v postopku v glavni stvari (v nadaljevanju: ARG), določa:

„Ta zvezni zakon se uporablja za vse delavce, če v tem zakonu ni določeno drugače.“

9 Člen 7 tega zakona določa:

„(1) Delavec je ob dela prostih dnevih upravičen do najmanj 24-urnega neprekinjenega počitka, ki se na dela prost dan začne najprej ob 0.00 in najkasneje ob 6.00.

(2) V skladu s tem zveznim zakonom se za dela proste dni štejejo:

1. januar (novo leto), 6. januar (sveti trije kralji), velikonočni ponedeljek, 1. maj (državni praznik), vnebohod, binkoštni ponedeljek, telovo, 15. avgust (vnebovzetje), 26. oktober (dan državnosti), 1. november (dan mrtvih), 8. december (brezmadežno spočetje), 25. december (božič) in 26. december (štefanovo).

(3) Za pripadnike protestantskih cerkva augsburške in helvetske veroizpovedi, Starokatoliške cerkve ter Evangeličansko-metodistične cerkve je tudi veliki petek dela prost dan.

[...]“

10 Člen 9 tega zakona določa:

„(1) Delavec, ki na dela prost dan [...] ne dela, ne izgubi pravice do plačila.

(2) Delavcu pripada plačilo, ki bi ga prejel, če ne bi bil dela prost iz razlogov, navedenih v odstavku 1.

[...]

(5) Delavec, ki dela na dela proste dneve, je poleg plačila iz odstavka 1 upravičen tudi do plačila za opravljeno delo, razen če je bilo dogovorjeno o nadomestnem počitku v smislu člena 7(6).“

- 11 Direktiva 2000/78 je bila v avstrijsko pravo prenesena zlasti z Gleichbehandlungsgesetz (zakon o enakem obravnavanju, BGBl. I, 66/2004). Ta zakon uvaja načelo prepovedi diskriminacije v okviru delovnega razmerja, zlasti zaradi vere ali prepričanja, pri določanju plače in drugih pogojev dela.

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 12 V skladu s členom 7(3) ARG je veliki petek za pripadnike protestantskih cerkva augsburške in helvetske veroizpovedi, Starokatoliške cerkve in Evangeličansko-metodistične cerkve (v nadaljevanju: cerkve iz ARG) plačan dela prost dan, s pravico do najmanj 24-urnega počitka. Če pripadnik ene od teh cerkva na ta dan kljub temu dela, ima pravico do dodatnega plačila za ta dela prosti dan (v nadaljevanju: nadomestilo za dela prost dan).
- 13 M. Achatzi je zaposlen v družbi Cresco, agenciji zasebnih detektivov, in ni pripadnik nobene od cerkva iz ARG. Meni, da je bil diskriminatorno prikrajšan za nadomestilo za dela prost dan za delo, ki ga je opravil 3. aprila 2015, na veliki petek, in iz tega naslova od svojega delodajalca zahteva plačilo 109,09 EUR z obrestmi.
- 14 Pritožbeno sodišče je spremenilo prvostopenjsko sodbo, s katero je bila tožba M. Achatzija zavrjena.
- 15 Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče, Avstrija), pri katerem je družba Cresco vložila revizijo zoper odločbo pritožbenega sodišča, najprej navaja, da so od trinajstih praznikov, ki so navedeni v členu 7(2) ARG, vsi razen 1. maja in 26. oktobra, ki nista verska, povezani s krščanstvom, pri čemer sta dva izmed njih celo izključno katoliška. Vsi ti prazniki naj bi poleg tega bili dela prosti dnevi in plačani za vse delavce, ne glede na njihovo versko pripadnost.
- 16 Predložitveno sodišče nato poudarja, da je namen posebne ureditve iz člena 7(3) ARG pripadnikom ene od cerkva iz te določbe omogočiti prakticiranje njihove veroizpovedi na praznik, ki je zanje posebej pomemben.
- 17 Po navedbah predložitvenega sodišča je v skladu s členom 7(3) ARG odobritev dodatnega prostega dne odvisna od veroizpovedi delavcev, zaradi česar so osebe, ki niso pripadniki cerkva iz ARG, upravičene do enega plačanega dela prostega dne manj kot pripadniki ene od teh cerkva, kar načeloma pomeni manj ugodno obravnavanje na podlagi vere.
- 18 Vendar se predložitveno sodišče sprašuje, ali je položaj teh dveh kategorij delavcev primerljiv.
- 19 V zvezi s tem navaja, da je cilj člena 7(3) ARG delavcem, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG, omogočiti prakticiranje njihove veroizpovedi na veliki petek, ne da bi se morali za to z delodajalcem dogovoriti za koriščenje dneva dopusta. To možnost pa naj bi delavci, ki so pripadniki Rimskokatoliške cerkve, ki ji pripada večina avstrijskega prebivalstva, imeli, ker so prazniki iz člena 7(2) ARG, ki se nanašajo na njihovo vero, za vse delavce dela prosti dnevi.
- 20 Toda čeprav naj tožeča stranka iz postopka v glavni stvari ne bi zatrjevala, da njene verske potrebe na veliki petek niso bile upoštevane, navedeno sodišče meni, da je treba pri presoji združljivosti nacionalne zakonodaje iz postopka v glavni stvari z Direktivo 2000/78 upoštevati dejstvo, da verske potrebe nekaterih delavcev v tej zakonodaji niso upoštevane. Nekatere kolektivne pogodbe naj bi res vsebovale določbe, primerljive s členom 7 ARG, zlasti kar zadeva dan sprave v judovski veroizpovedi ali dan reformacije protestantskih cerkva, vendar naj bi bili delavci sicer v veliki meri prepuščeni pripravljenosti svojega delodajalca.
- 21 Predložitveno sodišče poleg tega navaja, da bi bilo različno obravnavanje iz postopka v glavni stvari v sporu med posamezniki, kakršen je ta v glavni stvari, mogoče zajeti s pravom Unije le, če bi se to pravo uporabljalo neposredno. Poudarja namreč, da je bila Direktiva 2000/78 prenesena z zakonom

o enakem obravnavanju, ki nikakor nima prednosti pred ARG, in da jasno besedilo člena 7(3) ARG nasprotuje razlagi v skladu s pravom Unije, ki bi ureditev, ki velja za veliki petek razširila na delavce, ki niso pripadniki cerkva iz ARG.

- 22 Predložitveno sodišče tudi navaja, da Direktiva 2000/78 v skladu s členom 2(5) ne posega v ukrepe, ki jih določa nacionalna zakonodaja in ki so v demokratični družbi nujni med drugim zaradi varstva pravic in svoboščin drugih, ter poudarja, da sta verska svoboda in svoboda izražanja vere v skladu s sodno prakso Sodišča med temelji demokratične družbe.
- 23 Navedeno sodišče se zato sprašuje, ali je treba šteti, da je ureditev iz člena 7(3) ARG nujen ukrep za varstvo verske svobode in izražanja vere delavcev, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG.
- 24 Predložitveno sodišče se še sprašuje, ali je zadevno različno obravnavanje mogoče upravičiti na podlagi člena 7(1) Direktive 2000/78, ker naj bi pomenilo pozitiven in poseben ukrep, katerega namen je odpraviti obstoječo prikrajšanost.
- 25 Navedeno sodišče sicer poudarja, da na avstrijskem trgu dela načeloma ni strukturnih pomanjkljivosti za delavce, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG. Vendar če bi bili zadnjenavedeni delavci prisiljeni delati na dneve, ki so v skladu z njihovo vero najpomembnejši – kar pa ne velja na primer za pripadnike Rimskokatoliške cerkve, katerih veliki prazniki so dela prosti dnevi za vse delavce – bi bilo mogoče šteti, da gre za tako prikrajšanost, ki naj bi se s členom 7(3) ARG izravnala.
- 26 Nazadnje, če bi Sodišče razsodilo, da je s pravno ureditvijo, ki velja za veliki petek iz člena 7(3) ARG kršena Direktiva 2000/78, bi se postavilo vprašanje, ali je treba tako kršitev uravnotežiti z obveznostjo delodajalca, družbe zasebnega prava, da ta dela prosti dan odobri vsem delavcem, čeprav je avstrijski zakonodajalec zaradi varovanja interesov delodajalcev, ki so čezmerni razširitvi splošne ureditve dela prostih dni nasprotovali, nameraval upoštevati iz verskih razlogov upravičene zahteve le ene jasno omejene skupine delavcev.
- 27 Poleg tega, če bi se ugotovilo, da pravna ureditev, ki velja za veliki petek ne pomeni pozitivnega ali posebnega ukrepa v smislu člena 7(1) Direktive 2000/78, se predložitveno sodišče sprašuje, ali bi morala biti posledica te ugotovitve popolna neuporaba člena 7(3) ARG, tako da noben delavec na veliki petek ne bi bil deležen dela prostega dne ali nadomestila za dela prost dan.
- 28 V teh okoliščinah je Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:
- „1. Ali je treba pravo Unije, zlasti člen 21 [Listine] v povezavi s členom 1 in členom 2(2)(a) Direktive [2000/78], razlagati tako, da v sporu med delavcem in delodajalcem v zvezi z zasebnim delovnim razmerjem, nasprotuje nacionalni ureditvi, ki samo za pripadnike protestantskih cerkva augsburške in helvetske veroizpovedi, Starokatoliške cerkve in Evangeličansko-metodistične cerkve kot dela prost dan s pravico do 24-urnega neprekinjenega počitka določa tudi veliki petek in za primer opravljanja dela s strani delavca na dela prost dan poleg pravice do plačila zaradi izpada dela na prost dan delavcu priznava tudi pravico do nadomestila za opravljeno delo, teh pravic pa ne priznava tudi drugim delavcem, ki niso pripadniki teh cerkva?
2. Ali je treba pravo Unije, zlasti člen 21 [Listine] v povezavi s členom 2(5) Direktive [2000/78], razlagati tako, da nacionalna ureditev, predstavljena v okviru prvega vprašanja, ki – glede na skupno število prebivalstva in večinsko pripadnost Rimskokatoliški cerkvi – priznava pravice zgolj sorazmerno majhni skupini pripadnikov nekaterih (drugih) cerkva, ni v nasprotju s to direktivo, ker gre za ukrep, ki je v demokratični družbi nujen za varstvo pravic in svoboščin drugih, zlasti pravice do svobodnega izražanja vere?

3. Ali je treba pravo Unije, zlasti člen 21 [Listine] v povezavi s členom 7(1) Direktive [2000/78], razlagati tako, da je nacionalna ureditev, predstavljena v okviru prvega vprašanja, pozitiven in poseben ukrep v korist pripadnikov cerkva, navedenih v okviru prvega vprašanja, za zagotavljanje njihove popolne enakosti v praksi, da bi se preprečila ali nadomestila prikrajšanost teh pripadnikov zaradi vere, če se jim s tem zagotavlja enaka pravica prakticiranja vere med delovnim časom na praznik, ki je za to vero še posebej pomemben, kot se sicer na podlagi druge nacionalne ureditve zagotavlja večini delavcev s tem, da so verski prazniki za delavce, ki pripadajo verski večini, na splošno dela prosti dnevi?

V primeru pritrditve obstoju diskriminacije v smislu člena 2(2)(a) Direktive [2000/78]:

4. Ali je treba pravo Unije, zlasti člen 21 [Listine] v povezavi s členom 1, členom 2(2)(a) in členom 7(1) Direktive [2000/78], razlagati tako, da mora delodajalec, ki je zasebni subjekt, dokler zakonodajalec ne vzpostavi pravnega položaja brez diskriminacije, vsem delavcem, ne glede na njihovo versko pripadnost, na veliki petek zagotoviti pravice, predstavljene v okviru prvega vprašanja, ali pa se nacionalna ureditev, predstavljena v okviru prvega vprašanja, v celoti ne uporablja, zaradi česar pravice, opredeljene v okviru prvega vprašanja, na veliki petek ne pripadajo nobenemu delavcu?“

Pristojnost Sodišča

- 29 Poljska vlada meni, da v skladu s členom 17(1) PDEU to, da država članica določi dela prost dan za praznovanje verskega praznika, ne spada na področje prava Unije, tako da Sodišče ni pristojno za odgovor na vprašanja za predhodno odločanje, ki mu jih je postavilo predložitveno sodišče.
- 30 V zvezi s tem je treba poudariti, da člen 17(1) PDEU določa, da Unija spoštuje status, ki ga cerkve in verska združenja ali skupnosti uživajo v državah članicah po nacionalnem pravu, in vanj ne posega.
- 31 Vendar posledica te določbe ni, da bi bilo različno obravnavanje v nacionalni zakonodaji, s katerim je nekaterim delavcem odobren dela prost dan za praznovanje verskega praznika, izključeno s področja uporabe Direktive 2000/78 in da bi bila skladnost takega različnega obravnavanja s to direktivo izvzeta iz učinkovitega sodnega varstva.
- 32 Na eni strani se namreč besedilo člena 17 PDEU v bistvu ujema z besedilom Deklaracije št. 11 o statusu cerkva in nekonfesionalnih organizacij, ki je priloga k Sklepnii listini Amsterdamske pogodbe. Vendar dejstvo, da je ta deklaracija izrecno navedena v uvodni izjavi 24 Direktive 2000/78, dokazuje, da je zakonodajalec Unije navedeno deklaracijo nujno upošteval pri sprejetju te direktive (glej v tem smislu sodbi z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 57, in z dne 11. septembra 2018, IR, C-68/17, EU:C:2018:696, točka 48).
- 33 Na drugi strani je s členom 17 PDEU sicer res izražena nevtralnost Unije v razmerju do tega, kako države članice uredijo svoje odnose s cerkvami in verskimi združenji ali skupnostmi (sodbi z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 58, in z dne 11. septembra 2018, IR, C-68/17, EU:C:2018:696, točka 48). Toda namen nacionalnih določb iz postopka v glavni stvari ni ureditev razmerij med državo članico in cerkvami, temveč samo to, da se delavcem, ki so pripadniki nekaterih cerkva, odobri dodaten dela prost dan, ki sovpada z verskim praznikom, ki je za te cerkve pomemben.
- 34 Ugovor nepristojnosti, ki ga je vložila poljska vlada, je treba torej zavriniti.

Vprašanja za predhodno odločanje

Prvo, drugo in tretje vprašanje

- 35 Predložitevno sodišče s prvimi tremi vprašanji, ki jih je treba obravnavati skupaj, v bistvu sprašuje, ali je treba člen 1 in člen 2(2) Direktive 2000/78 razlagati tako, da nacionalna zakonodaja – ki določa, prvič, da je veliki petek dela prost dan le za delavce, ki so pripadniki nekaterih krščanskih cerkva, in drugič, da imajo samo ti delavci, če na ta dela prost dan delajo, pravico do nadomestila za dela prost dan – uvaja neposredno diskriminacijo na podlagi vere. Če je odgovor pritrdilen, sprašuje tudi, ali je mogoče šteti, da so ukrepi iz te nacionalne zakonodaje nujni ukrepi za ohranitev pravic in svoboščin drugih v smislu člena 2(5) navedene direktive oziroma posebni ukrepi, katerih cilj je preprečevati ali nadomestiti prikrajšanost, povezano z vero, v smislu člena 7(1) te direktive.
- 36 Na prvem mestu je treba spomniti, da je v skladu s členom 1 Direktive 2000/78 njen namen opredeliti splošni okvir boja proti diskriminaciji zaradi vere ali prepričanja, hendikepiranosti, starosti ali spolne usmerjenosti pri zaposlovanju in delu, zato da bi se v državah članicah uresničevalo načelo enakega obravnavanja.
- 37 V skladu s členom 2(1) navedene direktive „načelo enakega obravnavanja“ pomeni, da ne obstaja nikakršna neposredna ali posredna diskriminacija iz katerega od razlogov iz člena 1 te direktive. V členu 2(2)(a) te direktive je pojasnjeno, da se za namene uporabe člena 2(1) te direktive šteje, da gre za neposredno diskriminacijo, kadar je oseba obravnavana manj ugodno kakor neka druga v primerljivem položaju iz katerega od razlogov iz člena 1 te direktive, med katerimi je vera.
- 38 V tem okviru je treba, prvič, ugotoviti, ali gre v zakonodaji iz postopka v glavni stvari za različno obravnavanje delavcev na podlagi njihove vere.
- 39 V zvezi s tem je treba navesti, da člen 7(3) ARG pravico do dela prostega dne na veliki petek priznava samo delavcem, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG. Iz tega izhaja, da nadomestilo za dela prost dan, ki ga v skladu s členom 9(5) ARG lahko zahteva delavec, od katerega se v okviru njegove zaposlitve zahteva opravljanje dela na dela prost dan, velja za delavce, ki v okviru svoje zaposlitve opravljajo delo na veliki petek, samo, če so ti pripadniki ene od teh cerkva.
- 40 Zato zakonodaja iz postopka v glavni stvari uvaja različno obravnavanje, ki neposredno temelji na veri delavcev. Merilo razlikovanja, ki je uporabljeno v tej zakonodaji, namreč izhaja neposredno iz pripadnosti teh delavcev neki veri.
- 41 Drugič, preučiti je treba, ali se tako različno obravnavanje nanaša na kategorije delavcev, ki so v primerljivem položaju.
- 42 V zvezi s tem je treba zahtevo po primerljivosti položajev pri ugotavljanju obstoja kršitve načela enakega obravnavanja presojati glede na vse značilnosti teh položajev ter zlasti ob upoštevanju namena in cilja nacionalne zakonodaje, ki uvaja zadevno razlikovanje (glej v tem smislu sodbi z dne 16. julija 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, točka 89, in z dne 26. junija 2018, MB (Sprememba spola in starostna pokojnina), C-451/16, EU:C:2018:492, točka 42).
- 43 Poudariti je tudi treba, da se po eni strani ne zahteva, da sta položaja enaka, ampak le to, da sta primerljiva, in po drugi strani, da preizkus primerljivosti ne sme biti splošen in abstrakten, ampak specifičen in konkreten glede na zadevno dajatev (sodba z dne 19. julija 2017, Abercrombie & Fitch Italia, C-143/16, EU:C:2017:566, točka 25 in navedena sodna praksa).

- 44 V obravnavani zadevi je s členom 7(3) ARG za veliki petek priznana pravica do neprekinjenega 24-urnega počitka samo delavcem, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG. V skladu s to določbo je tako glede odobritve dela prostega dne uvedeno različno obravnavanje teh in vseh ostalih delavcev.
- 45 V zvezi s tem je iz spisa, ki ga ima na voljo Sodišče, razvidno, da pristojni nacionalni organi pravico do neprekinjenega 24-urnega počitka za veliki petek, ki je priznana delavcem, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG, utemeljujejo s pomenom, ki ga ima ta dan za te verske skupnosti.
- 46 Vendar kot je razvidno iz predložitvene odločbe, za to, da se delavcu, ki je pripadnik ene od cerkva iz ARG, za veliki petek odobri dela prost dan, ni določen pogoj, da mora delavec tega dne izpolniti neko versko obveznost, temveč zgolj to, da navedeni delavec formalno pripada eni od teh cerkva. Ta delavec lahko tako na ta dela prosti dan prosto razpolaga s časom in ga nameni na primer počitku ali prostočasnim dejavnostim.
- 47 Položaj takega delavca se v zvezi s tem ne razlikuje od položaja drugih delavcev, ki želijo na veliki petek razpolagati z obdobjem počitka ali prostočasnih dejavnosti, niso pa upravičeni do ustreznega dela prostega dne.
- 48 Poleg tega iz besedila člena 7(3) v povezavi s členom 9(5) ARG izhaja, da so samo delavci, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG, upravičeni do nadomestila za dela prost dan, če na veliki petek delajo.
- 49 Glede na finančno naravo zadevne dajatve, na katero se nanaša tako različno obravnavanje, in glede na njeno neločljivost od odobritve dela prostega dne na veliki petek je treba poleg tega šteti, da je glede dodelitve take denarne dajatve položaj delavcev, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG, primerljiv s položajem vseh ostalih delavcev, ne glede na to, ali so ti verni.
- 50 Kot je namreč razvidno iz spisa, ki ga ima na voljo Sodišče, je odobritev tega nadomestila delavcu, ki je pripadnik ene od navedenih cerkva in od katerega se zahteva opravljanje dela na veliki petek, odvisna samo od formalne pripadnosti tega delavca eni od teh cerkva. Navedeni delavec ima tako pravico do navedenega nadomestila, tudi če bi na veliki petek delal, ne da bi čutil obveznost ali potrebo po praznovanju tega verskega praznika. Zato se njegov položaj ne razlikuje od položaja drugih delavcev, ki so na veliki petek delali, ne da bi bili do tega nadomestila upravičeni.
- 51 Iz tega izhaja, da je učinek nacionalne zakonodaje iz postopka v glavni stvari različno obravnavanje primerljivih položajev glede na vero. Zato ta nacionalna zakonodaja uvaja neposredno diskriminacijo na podlagi vere v smislu člena 2(2)(a) Direktive 2000/78.
- 52 Na drugem mestu je treba ugotoviti, ali je taka neposredna diskriminacija lahko upravičena na podlagi člena 2(5) Direktive 2000/78 ali člena 7(1) navedene direktive.
- 53 Na eni strani Direktiva 2000/78 v skladu s svojim členom 2(5) ne vpliva na ukrepe, izhajajoče iz nacionalne zakonodaje, ki so v demokratični družbi nujni zaradi javne varnosti, vzdrževanja javnega reda in preprečevanja kaznivih dejanj, za zaščito zdravja ter varstvo pravic in svoboščin drugih.
- 54 Zakonodajalec Unije je s sprejetjem te določbe na področju zaposlovanja in dela želel preprečiti kolizijo med načelom enakega obravnavanja na eni strani in potrebo po zagotovitvi javnega reda, varnosti in zdravja, preprečevanja kršitev ter varstva osebnih pravic in svoboščin, ki so bistvenega pomena za delovanje demokratične družbe, na drugi strani ter odločiti glede tega. Ta zakonodajalec je odločil, da v nekaterih primerih, naštetih v členu 2(5) Direktive 2000/78, merila, ki jih določa ta direktiva, ne vplivajo na ukrepe, ki vsebujejo različno obravnavanje, ki temelji na katerem od razlogov iz člena 1 te direktive, vendar pod pogojem, da so ti ukrepi nujni za uresničitev zgoraj navedenih ciljev (sodba z dne 13. septembra 2011, Prigge in drugi, C-447/09, EU:C:2011:573, točka 55).

- 55 Poleg tega je treba člen 2(5), ki določa izjemo od načela prepovedi diskriminacije, razlagati ozko. Tudi izrazi, ki so uporabljeni v tej določbi, govorijo v prid takemu pristopu (sodba z dne 13. septembra 2011, Prigge in drugi, C-447/09, EU:C:2011:573, točka 56 in navedena sodna praksa).
- 56 V obravnavani zadevi je treba poudariti, prvič, da ukrepi iz postopka v glavni stvari, in sicer priznavanje velikega petka kot dela prostega dne za delavce, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG, in odobritev nadomestila za dela prost dan tem delavcem, če se od njih zahteva, da v času pripadajočega počitka na ta dela prosti dan opravljajo delo, izhajajo iz nacionalne zakonodaje v smislu člena 2(5) Direktive 2000/78.
- 57 Drugič, kot je navedlo predložitveno sodišče, je cilj odobritve dela prostega dne delavcem, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG, na veliki petek upoštevanje posebnega pomena, ki ga imajo verska praznovanja, povezana s tem dnem, za pripadnike teh cerkva.
- 58 Ni pa sporno, da je svoboda vere ena od temeljnih pravic in svoboščin, ki jih priznava pravo Unije, pri čemer je treba pojem „vera“ v zvezi s tem razumeti tako, da zajema tako *forum internum*, to je imeti prepričanje, kot *forum externum*, to je izražati vero v javnosti (glej v tem smislu sodbi z dne 14. marca 2017, G4S Secure Solutions, C-157/15, EU:C:2017:203, točka 28, in z dne 14. marca 2017, Bougnaoui in ADDH, C-188/15, EU:C:2017:204, točka 30). Iz tega izhaja, da cilj, ki mu sledi avstrijski zakonodajalec, spada med cilje, ki so navedeni v členu 2(5) Direktive 2000/78.
- 59 Tretjič, ugotoviti je še treba, ali so ti ukrepi nujni za zagotavljanje varstva svobode vere zadevnih delavcev.
- 60 V zvezi s tem je treba ugotoviti, kot je avstrijska vlada potrdila na obravnavi pred Sodiščem, da možnost delavcev, ki ne pripadajo cerkvam iz ARG, da praznujejo verski praznik, ki ne sovпада z nobenim od dela prostih dni, navedenih v členu 7(2) ARG, v avstrijskem pravu ni upoštevana z odobritvijo dodatnega dela prostega dne, temveč predvsem v okviru dolžnosti skrbnosti delodajalcev v razmerju do njihovih zaposlenih, kar zadnjenavedenim po potrebi omogoča pridobitev pravice do tega, da so z dela odsotni toliko časa, kolikor je potrebno za izpolnitev nekaterih verskih obredov.
- 61 Iz tega izhaja, da ni mogoče šteti, da so nacionalni ukrepi, kot so ti iz postopka v glavni stvari, nujni za varstvo svobode vere v smislu člena 2(5) Direktive 2000/78.
- 62 Na drugi strani je treba preveriti, ali je določbe, kot so te iz postopka v glavni stvari, mogoče upravičiti na podlagi člena 7(1) Direktive 2000/78.
- 63 Iz zadnjenavedene odločbe izhaja, da načelo enakega obravnavanja ne nasprotuje temu, da država članica ohrani ali sprejme posebne ukrepe za zagotovitev popolne enakosti v poklicnem življenju, katerih cilj je preprečevati ali nadomestiti prikrajšanost, povezano s katerim od razlogov iz člena 1 te direktive.
- 64 Cilj člena 7(1) Direktive 2000/78 je določen in omejen na dopustnost ukrepov, ki so sicer na pogled diskriminatorni, v resnici pa naj bi v družbenem življenju preprečevali ali zmanjševali dejanske neenakosti (glej po analogiji sodbo z dne 30. septembra 2010, Roca Álvarez, C-104/09, EU:C:2010:561, točka 33 in navedena sodna praksa).
- 65 Poleg tega je treba pri določanju obsega vsakršnega odstopanja od pravice posameznika, kot je enako obravnavanje, spoštovati načelo sorazmernosti, ki zahteva, da odstopanja ne prestopijo meje tistega, kar je ustrezno in nujno za uresničitev zastavljenega cilja, in da so, kolikor je to mogoče, skladna z načelom enakega obravnavanja in z zahtevami tako zastavljenega cilja (glej v tem smislu sodbo z dne 19. marca 2002, Lommers, C-476/99, EU:C:2002:183, točka 39).

- 66 Ne da bi bilo treba ugotoviti, ali dejstvo, da veliki petek, ki je očitno eden najpomembnejših dni vere delavcev, ki pripadajo eni od cerkva iz ARG, ni med dela prostimi dnevi, navedenimi v členu 7(2) tega zakona, pomeni prikrajšanje v poklicnem življenju v smislu člena 7(1) Direktive 2000/78, je treba v obravnavani zadevi navesti, da ni mogoče šteti, da nacionalna zakonodaja iz postopka v glavni stvari vsebuje posebne ukrepe, katerih namen bi bil nadomestiti tako „prikrajšanje“ ob upoštevanju načela sorazmernosti in, kolikor je to mogoče, načela enakosti.
- 67 Kot je bilo namreč navedeno v točki 60 te sodbe, določbe iz postopka v glavni stvari delavcem, ki so pripadniki ene od cerkva iz ARG, za veliki petek omogočajo obdobje 24-urnega počitka, medtem ko so delavci, ki so pripadniki drugih ver, katerih pomembni prazniki niso med dela prostimi dnevi iz člena 7(2) ARG, za to da bi opravili verske obrede, povezane s temi prazniki, lahko z dela načeloma odsotni le z dovoljenjem, ki jim ga da njihov delodajalec v okviru dolžnosti skrbnosti.
- 68 Iz tega izhaja, da ukrepi iz postopka v glavni stvari presegajo to, kar je nujno za nadomestitev takega domnevnega prikrajšanja, in uvajajo različno obravnavanje delavcev s primerljivimi verskimi obveznostmi, ki ne zagotavlja, kolikor je to mogoče, spoštovanja načela enakosti.
- 69 Ob upoštevanju zgoraj navedenih preudarkov je treba na prva tri vprašanja odgovoriti:
- člen 1 in člen 2(2) Direktive 2000/78 je treba razlagati tako, da nacionalna zakonodaja – ki določa, prvič, da je veliki petek dela prost dan le za delavce, ki so pripadniki nekaterih krščanskih cerkva, in drugič, da imajo samo ti delavci, če morajo na ta dela prosti dan delati, pravico do nadomestila za dela prost dan – uvaja neposredno diskriminacijo na podlagi vere, in
 - ukrepov iz te nacionalne zakonodaje ni mogoče šteti niti za nujne ukrepe za ohranitev pravic in svoboščin drugih v smislu člena 2(5) navedene direktive niti za posebne ukrepe, katerih cilj je nadomestiti prikrajšanost, povezano z vero, v smislu člena 7(1) te direktive.

Četrto vprašanje

- 70 Predložitveno sodišče s četrnim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba pravo Unije razlagati tako, da dokler zadevna država članica za to, da bi vzpostavila enako obravnavanje, ne spremeni svoje zakonodaje, ki pravico do dela prostega dne na veliki petek daje samo delavcem, ki so pripadniki nekaterih krščanskih cerkva, mora zasebni delodajalec, za katerega velja ta zakonodaja, tudi drugim delavcem dati pravico do dela prostega dne na veliki petek in zadnjenavedenim posledično priznati pravico do nadomestila za dela prost dan, če morajo na ta dan delati.
- 71 Iz odgovora na prva tri vprašanja izhaja, da je treba Direktivo 2000/78 razlagati tako, da nasprotuje različnemu obravnavani na podlagi vere, kot je to, ki ga uvajajo določbe iz postopka v glavni stvari.
- 72 Vendar je treba na prvem mestu navesti, da v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča direktiva kot taka za posameznika ne more ustvarjati obveznosti in se torej nanjo proti njemu ni mogoče sklicevati. Če bi se možnost sklicevanja na neprenesene ali nepravilno prenesene direktive razširila na področje odnosov med posamezniki, bi to namreč povzročilo, da bi bila Uniji priznana pristojnost, da državljanom nalaga obveznosti z neposrednim učinkom, čeprav jim lahko nalaga obveznosti le na področju, na katerem ji je priznana pristojnost za sprejetje uredb (sodba z dne 6. novembra 2018, Bauer in Willmeroth, C-569/16 in C-570/16, EU:C:2018:871, točka 76 in navedena sodna praksa).
- 73 Na direktivo se tako ni mogoče sklicevati v sporu med posamezniki, zato da bi se preprečila uporaba ureditve države članice, ki je v nasprotju s to direktivo (sodba z dne 7. avgusta 2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, točka 44).

- 74 Kljub temu je treba na drugem mestu opozoriti, da morajo nacionalna sodišča ob upoštevanju vseh pravil nacionalnega prava in ob uporabi načinov razlage, ki jih to pravo priznava, odločiti, ali in v kolikšnem obsegu je nacionalno določbo mogoče razlagati v skladu z Direktivo 2000/78, ne da bi se podala razlaga *contra legem* te nacionalne določbe (sodbi z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 71, in z dne 11. septembra 2018, IR, C-68/17, EU:C:2018:696, točka 63).
- 75 Če predložitveno sodišče ne bi moglo podati take skladne razlage, kar očitno izhaja iz predložitvene odločbe, je treba na tretjem mestu pojasniti, da Direktiva 2000/78 kot taka ne določa načela enakega obravnavanja na področju zaposlovanja in dela, ki izhaja iz različnih mednarodnih pogodb in ustavnih tradicij, skupnih državam članicam, temveč je njen namen zgolj opredeliti splošni okvir boja proti različnim oblikam diskriminacije na teh področjih, med drugim na podlagi vere ali prepričanja, kot je razvidno iz njenega naslova in člena 1 (sodbi z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 75, in z dne 11. septembra 2018, IR, C-68/17, EU:C:2018:696, točka 67).
- 76 Prepoved vsakršne diskriminacije na podlagi vere ali prepričanja je kot splošno načelo prava Unije zavezujoča. Ta prepoved, določena v členu 21(1) Listine, kot taka podeljuje posameznikom pravico, na katero se lahko sklicujejo v sporu s področja, za katero velja pravo Unije (sodba z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 76).
- 77 Člen 21 Listine se glede na svojo zavezujočo naravo načeloma ne razlikuje od različnih določb ustanovnih pogodb, ki prepovedujejo diskriminacijo na podlagi različnih razlogov, tudi če taka diskriminacija izhaja iz pogodb, sklenjenih med posamezniki (sodba z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 77).
- 78 Če bi se izkazalo, da nacionalnih določb ni mogoče razlagati tako, da bi bile skladne z Direktivo 2000/78, bi predložitveno sodišče torej vseeno moralo zagotoviti pravno varstvo, ki za delavce izhaja iz člena 21 Listine, in polni učinek tega člena.
- 79 Na četrtem mestu je treba navesti, da je v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča, kadar je ugotovljena diskriminacija, ki je v nasprotju s pravom Unije, in dokler niso sprejeti ukrepi za ponovno vzpostavitev enakega obravnavanja, spoštovanje načela enakosti mogoče zagotoviti le tako, da se manj ugodno obravnavanim osebam priznajo enake ugodnosti, kot so tiste, do katerih so upravičene osebe iz privilegirane skupine. Manj ugodno obravnavane osebe je torej treba postaviti v enak položaj kot osebe, upravičene do zadevne ugodnosti (sodba z dne 9. marca 2017, Milkova, C-406/15, EU:C:2017:198, točka 66 in navedena sodna praksa).
- 80 V tem primeru nacionalno sodišče ne sme uporabiti diskriminatorne nacionalne določbe, ne da bi moralo zahtevati ali čakati, da zakonodajalec to predhodno odpravi, za člane manj ugodno obravnavane skupine pa mora uporabiti enako ureditev, kot je ta, do katere so upravičeni člani privilegirane skupine. To obveznost ima ne glede na obstoj določb nacionalnega prava, ki mu dajejo pristojnost v zvezi s tem (sodba z dne 9. marca 2017, Milkova, C-406/15, EU:C:2017:198, točka 67 in navedena sodna praksa).
- 81 Vendar se taka rešitev uporabi le, kadar obstaja veljaven referenčni sistem (sodba z dne 9. marca 2017, Milkova, C-406/15, EU:C:2017:198, točka 68 in navedena sodna praksa).
- 82 Tako je v postopku v glavni stvari, saj je ureditev, ki se uporablja za pripadnike cerkva iz ARG, ob nepravilni uporabi prava Unije edini veljaven referenčni sistem.
- 83 Dokler nacionalni zakonodajalec ne sprejme ukrepov o vzpostavitvi enakega obravnavanja, morajo delodajalci zato delavcem, ki ne pripadajo nobeni od teh cerkva, zagotoviti obravnavanje, enako tistemu, ki je z določbami iz postopka v glavni stvari omejeno na delavce, ki so pripadniki ene od navedenih cerkva.

- 84 V zvezi s tem je treba poudariti, da iz upoštevne nacionalne zakonodaje izhaja, da morajo zadnjenavedeni delavci delodajalca obvestiti o svoji pripadnosti eni od cerkva iz ARG, da se temu delodajalcu omogoči, da lahko vnaprej pričakuje njihovo odsotnost na veliki petek.
- 85 Dokler torej ni vzpostavljena zakonodajna skladnost, mora delodajalec delavcem, ki ne pripadajo nobeni od navedenih cerkva, v skladu s členom 21 Listine priznati pravico do dela prostega dne na veliki petek, če so ti delavci svojega delodajalca pred tem dnevom obvestili, da na navedeni dan ne želijo delati.
- 86 Iz tega tudi izhaja, da je delavec, ki ne pripada nobeni od cerkva iz ARG, upravičen do tega, da mu njegov delodajalec izplača nadomestilo, določeno v členu 9(5) ARG, če ta delodajalec ni ugodil njegovi prošnji, da na navedeni dan ne bi delal.
- 87 Na petem mestu je treba opozoriti, da obveznosti, ki so naložene delodajalcem, kot je bilo nanje opozorjeno v točkah 85 in 86 te sodbe, veljajo samo, dokler nacionalni zakonodajalec ne sprejme ukrepov o vzpostavitvi enakega obravnavanja.
- 88 Čeprav imajo države članice v skladu s členom 16 Direktive 2000/78 obveznost, da odpravijo vse zakone in druge predpise, ki so v nasprotju z načelom enakega obravnavanja, pa jim ta člen ne nalaga sprejetja določenih ukrepov v primeru kršitve prepovedi diskriminacije, temveč jim pušča svobodo, da med različnimi rešitvami, s katerimi se lahko uresniči cilj, ki mu ta direktiva sledi, izberejo tisto rešitev, ki se jim zdi za to najbolj prilagojena glede na položaje, ki so lahko podani (glej v tem smislu sodbo z dne 14. marca 2018, Stollwitzer, C-482/16, EU:C:2018:180, točki 28 in 30).
- 89 Ob upoštevanju navedenih preudarkov je treba na četrto vprašanje odgovoriti, da je treba člen 21 Listine razlagati tako, da dokler zadevna država članica za to, da bi vzpostavila enako obravnavanje, ne spremeni svoje zakonodaje, ki pravico do dela prostega dne na veliki petek daje samo delavcem, ki so pripadniki nekaterih krščanskih cerkva, mora zasebni delodajalec, za katerega velja ta zakonodaja, tudi drugim delavcem dati pravico do dela prostega dne na veliki petek, če so ti delodajalca predhodno zaprosili, da jim tega dne ne bi bilo treba delati, in tem delavcem posledično priznati pravico do nadomestila za dela prost dan, če navedeni delodajalec tej prošnji ni ugodil.

Stroški

- 90 Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

- Člen 1 in člen 2(2) Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu je treba razlagati tako, da nacionalna zakonodaja – ki določa, prvič, da je veliki petek dela prost dan le za delavce, ki so pripadniki nekaterih krščanskih cerkva, in drugič, da imajo samo ti delavci, če morajo na ta dela prosti dan delati, pravico do dodatnega nadomestila poleg plačila za delo, opravljeno tega dne – uvaja neposredno diskriminacijo na podlagi vere.**

Ukrepov iz te nacionalne zakonodaje ni mogoče šteti niti za nujne ukrepe za ohranitev pravic in svoboščin drugih v smislu člena 2(5) navedene direktive niti za posebne ukrepe, katerih cilj je nadomestiti prikrajšanost, povezano z vero, v smislu člena 7(1) te direktive.

2. Člen 21 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah je treba razlagati tako, da dokler zadevna država članica za to, da bi vzpostavila enako obravnavanje, ne spremeni svoje zakonodaje, ki pravico do dela prostega dne na veliki petek daje samo delavcem, ki so pripadniki nekaterih krščanskih cerkva, mora zasebni delodajalec, za katerega velja ta zakonodaja, tudi drugim delavcem dati pravico do dela prostega dne na veliki petek, če so ti delodajalca predhodno zaprosili, da jim tega dne ne bi bilo treba delati, in tem delavcem posledično priznati pravico do dodatnega nadomestila poleg plačila za delo, opravljeno tega dne, če navedeni delodajalec tej prošnji ni ugodil.

Podpisi